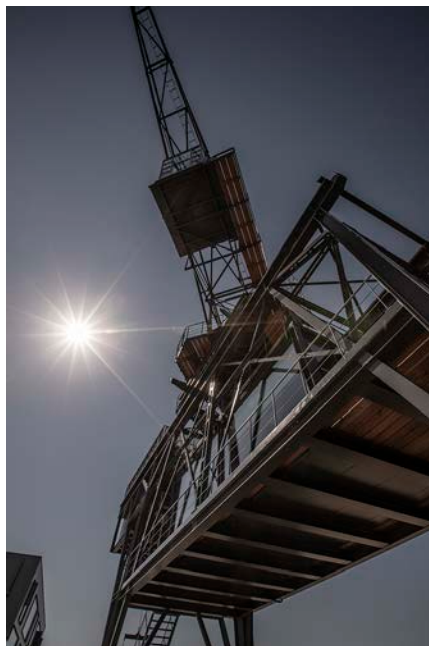

Oktober 2018

VELSTAND OG GODE SAMFUND

En undersøgelse af sammenhængen mellem alternative velstandsmål og bnp pr. capita

Notat udarbejdet af
Cheføkonom Thomas Bernt Henriksen

-AXCELFUTURE

HOVEDKONKLUSIONER

- Kritikken af bnp som mål velstand skyder forbi målet, viser en sammenligning af bnp pr. capita med et gennemsnit af rangeringerne på tre alternative velstandsmål for 125 lande.
- Rige lande målt ved bnp pr. capita ligger tilsvarende højt i alternative velstandsmål, hvori forhold som sundhed, uddannelse, livslængde og miljø indgår. Analysen tyder på, at der ikke er nogen særlig ekstra forklaringsværdi i de alternative velstandsmål i forhold til bnp pr. capita.
- Bnp er et forsøg på at indfange så meget som muligt af menneskets økonomiske aktivitet, men det er op til politikerne at bestemme, i hvor høj grad de prioriterer bnp i forhold til andre mål for samfundet. I Danmark er målet om vækst og velstand eksplicit underordnet hensynet til en fast valutakurs.
- Axcelfutures opgørelse viser, at målet om velstand målt ved bnp pr. capita bør være et af de mål, som politikerne har på radaren. Axcelfutures opgørelse peger på, at samfund, som falder på ranglisterne over verdens rigeste lande, sandsynligvis også vil opleve et fald i velstand og velfærd opgjort ved de alternative velstandsmål som eksempelvis FN's Human Development Index
- Nye alternative bud på velstandsmål bør granskes nøje i forhold til, om de reelt bidrager med større indsigt end det traditionelle nationalregnskab. Desuden bør alternative velstandsmål også som minimum være internationalt sammenlignelige på tværs af en større gruppe lande.

VELSTAND OG BNP PR. CAPITA

Bnp – bruttonationalproduktet – er under belejring.

Noget af kritikken er ny og noget af kritikken er en gentagelse af det oprør mod at jagte vækst i moderne højtudviklede samfund, som er dukket op fra tid til anden gennem mange årtier. I 1978 skrev DTU-professor Niels I. Meyer og den radikale politiker K. Helveg Petersen bogen "Oprør fra Midten", som også var en vækst- eller velstandskritik.

Den moderne væstkritik har i dag oftest sit afsæt i klima- og miljødebatten eller i observationen, at den økonomiske ulighed er steget siden finanskrisen.

For en måned skrev 200 internationale forskere et fælles indlæg i en række europæiske aviser, herunder Politiken, at det stædige fokus på vækst splitter samfund, og opfordrede til, at verden bliver uafhængig af vækst. Indlægget blev skrevet i forbindelse med en konference, arrangeret af Europaparlamentet, om en "postvækst-økonomi" i Europa.

Link: <https://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art6702307/Europa-det-er-p%C3%A5-tide-at-vi-bliver-uafh%C3%A6ngige-af-v%C3%A6kst>

Herhjemme er det blandt andet Alternativets leder Uffe Elbæk (ALT), som har kritiseret bnp, men vækst- og velstandskritikken kan også aflæses af Enhedslistens angreb på Finansministeriets regnemodeller.

“Jagten på BNP har bragt menneske og natur på kollisionskurs”, hedder det i Alternativets forslag om at erstatte bnp med en tredobbelt økonomisk, social og grøn bundlinje. Der er grund til at anerkende, at Alternativet har arbejdet med konkrete forslag til, hvordan bnp kan erstattes med 18 alternative indikatorer, fordi en del af kritikken af bnp ellers blot har været mere normativ eller ideologisk:

https://alternativet.dk/application/files/6115/0244/1395/De_Tre_Bundlinjer_Alternativer_Final.pdf

Alternativets forslag er således en del af en større bevægelse, som diskuterer alternativer til bnp. En del af bnp-kritikken er økonomfaglig.

Bnp kan ikke dufte frisklavet kaffe

Bnp er i sidste instans alene en statistisk og beregnet størrelse, der forsøger at indfange så meget som muligt af menneskets og samfundets økonomiske aktivitet.

Link: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/nationalregnskab-og-offentlige-finanser/aarligt-nationalregnskab>

Bnp kan, som Danmarks Statistiks beskrivelse af bnp viser, selvsagt hverken dufte frisklavet kaffe, blive forelsket eller nyde en gratis Kim Larsen-koncert.

Danmarks Statistik gennemførte i 2015-2017 i erkendelse af netop bnp-opgørelsens begrænsninger et projekt, der havde til formål at bygge et grønt nationalregnskab, hvori det blev undersøgt, hvordan produktion påvirker miljø og klima. Projektet er videreført i et nyt projekt frem til slutningen af 2019, der har til formål at udvikle et egentligt grønt nationalregnskab.

Link: <https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/groent-nationalregnskab/et-groent-bnp>

Bnp-kritikken har fået yderligere medvind fra flere store betydelige datarevisioner af nationalregnskabet fra Danmarks Statistiks side.

I 2017 var der således hård kritik af Danmarks Statistik fra bl.a. politiske kommentatorer for at have revideret nationalregnskabet, så Danmarks velstand, bnp, med et snuptag voksede med 42 mia. kr., og dermed reelt ændrede billedet af dansk økonomi under Thorning-regeringen fra 2011-2015.

Link: <http://nyheder.tv2.dk/2017-01-17-kristiansen-vi-har-haft-en-dansk-valgkamp-paa-et-falskt-grundlag-1>

Revisionen af bnp i 2017 afspejlede nye metoder, blandt andet indarbejdelsen af danske virksomheders aktiviteter i udlandet, og altså ikke sjuskeri blandt regnedrengene. Alligevel har det givet masser af støj.

Den britiske økonom Diane Coyle skrev desuden i 2014 en kærlig-kritisk bog om bnp, “A Brief but Affectionate History of GDP”, som også pustede til debatten om bnp som mål for vækst og velstand.

Der er, ud over arbejdet i Danmarks Statistik, gjort mange forsøg på at udarbejde alternativer til bnp på tværs af lande.

OECD har sit eget projekt, The Better Life Index, om end det ikke kan sammenfattes i en global rangliste.

Mere indarbejdede ranglister for menneskets velstand er FN’s Human Development Index, The Social Progress Index og Legatums Prosperity Index. Der findes også forskellige konkurrenceevneindeks fra

bla. Wold Economic Forum og IMD, men de er selvsagt ikke velstandsmål, men mål for økonomisk styrke.

Ikke modangreb fra økonomerne

Det er alligevel overraskende, at angrebene på bnp ikke er blevet mødt med mere statistisk baserede modangreb fra økonomerne eller fra Danmarks Statistik.

Det kan der være flere forklaringer på. En banal grund kan være, at økonomerne ikke tager en del af kritikken af bnp helt alvorligt.

En anden grund kan være mere normativ. Eftersom det er et vilkår, at mennesket lever på kloden og bruger klodens ressourcer, er det selvsagt vanskeligt at tilbagevise videnskabeligt underbyggede påstande om, at klimaet og miljøet er påvirket eller truet af menneskets aktiviteter.

Det er imidlertid heller ikke det centrale spørgsmål til vækst- og bnp-kritikerne. Det centrale spørgsmål er, hvad bnp-kritikerne vil sætte i stedet for bnp.

Økonomerne har brugt over 80 år på at få greb om opgørelsen af den økonomiske aktivitet, siden Harvard-økonomen og nobelpristageren Simon Kuznets i 1930'erne først introducerede begrebet nationalindkomst.

Problemet med eksempelvis Alternativets tredobbelt bundlinje er blandt andet, at der ikke findes internationalt sammenlignelige tal for flere af Alternativets indikatorer. Naturligvis kan lande have nationale prioriteter og nationale statistiske mål, men når det gælder opgørelser over velstand, er der brug for at kunne sammenligne med andre lande.

Desuden kan man spørge, om Alternativets tre bundlinjer overhovedet vil give et andet svar, end det som bnp i forvejen leverer.

Axcelfuture gør forsøget på at besvare det spørgsmål ved at holde tre alternative globale velstandsmål op mod en rangering af velstanden efter bnp pr. capita. De tre alternative velstandsmål er FN' Human Development Index, Social Progress Index offentliggjort af The Social Imperative og Prosperity Index udarbejdet af den britiske tænketank Legatum.

DATA FOR VELSTAND OG ALTERNATIVE VELSTANDSMÅL

Her er en kort præsentation, at de alternative velstandsmål og det bnp-mål, som er anvendt i notatet:

BNP pr. capita

- Data for velstand er bnp pr. capita, i 2017 korrigeret for købekraft (PPP) i løbende US-dollar opgjort af **Verdensbanken**. Ved sammenligning af velstand skal der altid bruges

købekraftskorrigeret bnp for at tage højde for forskelle i prisniveau for grupper af varer.

Alternative velstandsmål

- Første alternative velstandsmål, som er anvendt, er Verdensbankens **Human Development Index** (HDI) for 2018, som måler på dimensionerne levealder, skolegang og indkomst. Indekset omfatter 189 lande.
Link: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
- Det næste alternative velstandsmål er **Social Progress Index** for 2018, som udarbejdes af Social Progress Imperative. Det årlige indeks måler på tre dimensioner af social udvikling, herunder grundlæggende menneskelige behov som vand, sanitet og sundhed - velfærdsmål som adgang til viden og et godt miljø, og endelig et mål for menneskelige muligheder som personlige rettigheder og adgangen til videregående uddannelse. Indekset omfatter 146 lande.
Link: <https://www.socialprogress.org/>
- Det tredje er **Legatums Prosperity Index** fra Legatum Institute for 2017, som måler velstand og velfærd i ni dimensioner, herunder økonomi, erhvervsclima, regeringsførelse, personlig frihed, social kapital, sikkerhed og tryghed, uddannelse, sundhed og miljø. Indekset omfatter 149 lande.
Link: <https://www.prosperity.com/>

Efter sammenkørsel af bnp data er der i alt data på tværs af 125 lande i de tal, som indgår i Axcelfutures analyse af sammenhængen mellem bnp pr. capita og alternative velstandsmål.

Det er især en række småstater, som ikke indgår i analysen, men eksempelvis Hong Kong indgår heller ikke i alle de alternative velstandsmål.

Herefter er der lavet et simpelt gennemsnit af landenes placering på de tre alternative velstandsmål og en rangering af landene efter det købskraftskorrigerede bnp pr. capita i dollar.

RESULTATER

En sammenligning mellem et gennemsnit af 125 landes gennemsnitlige rangering på alternative velstandsmål over for bnp pr. capita viser nogle klare resultater:

- 1) Der er en stærk og klar sammenhæng mellem bnp pr. capita og de alternative velstandsmål. En logaritmisk trendlinie giver en højforklaringsgrad på 0,81 målt R^2 , hvor man almindeligvis anser 0,65 for at være højt i andre samfundsvidenskabelige undersøgelser. Resultatet skal ikke overfortolkes, fordi der trods alt ikke er så mange observationer.
- 2) Opgørelsen viser, at rige samfund også er gode samfund – hvis de alternative velstandsmål kan siges at karakterisere samfund med en forholdsvis høj grad af økonomisk lighed, gode sundhedssystemer, lang livslængde, stærke uddannelsessystemer mv.

- 3) Det gode spørgsmål er kausaliteten. I samfundsvidenskab vil man sige, at høj korrelation betyder, at man kan tillade sig at forudsige. Man kan altså forudsige, at rige samfund også vil være samfund med en høj placering målt ved de alternative velstandsmål, ligesom man kan forudsige, at en høj placering på de alternative velstandsmål vil betyde, at man har et højt bnp pr. capita.

Opgørelsens resultater er sammenfattet i figur 1.

En nærmere gennemgang af de enkeltes landes placering understøttes ved en opdeling af de 124 lande i den rigeste tredjedel, den midterste tredjedel og den fattigste tredjedel.

Det er særdeles få lande blandt de rigeste 42 lande, som ikke også ligger i top målt på de alternative velstandsmål. Ni ud af ti af de fattigste og rigeste lande målt ved bnp pr. capita, er også de fattigste eller rigeste lande opgjort ved de alternative velstandsmål. I mellemindkomstgruppen er det otte ud af ti lande, som er mellemindkomstlande målt ved bnp og alternative velstandsmål.

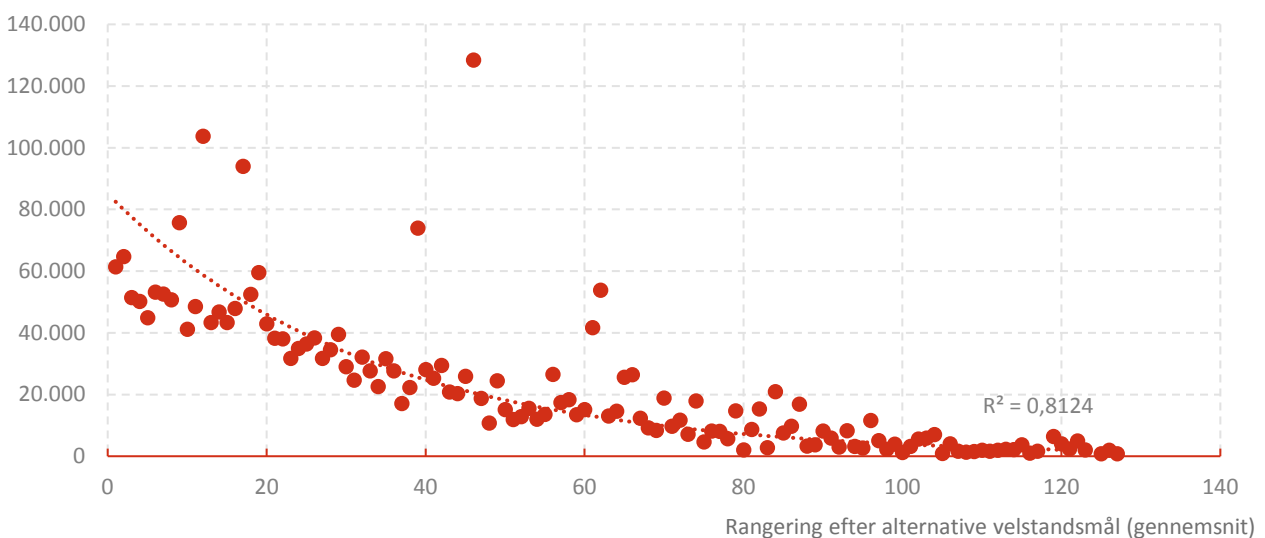
Der er undtagelser. Tyrkiet er kun verdens 66. mest velstående land målt ved de alternative velstandsmål, men verdens 41. rigeste land. Situationen er endnu mere ekstrem i oliestaterne som Qatar, Saudi Arabien og Oman, hvor der er tydeligt misforhold mellem et højt bnp pr. capita og meget lave rangeringer målt ved at de alternative velstandsmål.

En anden undtagelse findes blandt lavindkomstlandene. Indien er således verdens 86. rigeste land målt på indkomst, men 73. mest velstående land baseret på de alternative velstandsmål.

Rwanda er det mest ekstreme eksempel, og er kun verdens 111. rigeste land ud af de 125 lande, som er med i opgørelsen, men er i dag verdens 80. mest velstående land målt ved alternative velstandsmål på grund af økonomiske og politiske reformer siden den blodige borgerkrig i 1990'erne. Uden en fremgang i bnp pr. capita kan man tvivle på, om Rwanda kan fortsætte den gode udvikling. Men Rwanda er en interessant undtagelse i Axcelfutures opgørelse.

FIGUR 1: ALTERNATIVE VELSTANDSMÅL FORTÆLLER IKKE MERE END BNP

BNP pr. capita, købekraftskorrigeret

Kilde: Axcelfuture på baggrund af tal fra Verdensbanken, FN, Social Progress Imperative, Legatum

Danmark er derimod repræsentativ for Axcelfutures opgørelse, og er verdens 3. rigeste baseret på ranglisten over de alternative velstandsmål, men verdens 13. rigeste land ved bnp pr. capita.

Man kan naturligvis problematisere forskellen som et udtryk for, at vi Danmark har prioriteret andet end velstanden højere i sin økonomiske politik, og man kan så spørge, om det er holdbart. Det vil kræve nærmere analyser, så her nøjes vi med at konkludere, at Danmark blot sammenfatter opgørelsens observation, nemlig at rige samfund er gode samfund – og omvendt

Axcelfutures opgørelse over sammenhængen mellem bnp pr. capita og de alternative velstandsmål bør anspore til nye analyser af, om de alternative velstandsmål bidrager med ny viden. Det er fint at lade samfund måle på alle mulige måder, men når man vejer dem sammen, synes de ikke at bidrage med mere forklaringsværdi end bnp.

En kritik af de tre alternative velstandsmål, der er brugt i opgørelsen, kan være, at der ikke eksplicit er mål for klimabelastning. Det er værd at undersøge. Der bør imidlertid være en formodning om, at lande med stærke sundhedssystemer og en stærk miljøindsats formentlig også vil ligge højt på sammenlignelige indikatorer for klimapolitikken.

I sig selv fører sammenligningen mellem de alternative velstandsmål og bnp samlet set ikke til nogen overraskende konklusioner.

Det giver mening, at de lande, som har de bedste sundhedssystemer, de bedste uddannelsessystemer, den længste levelader og den største indsats for at beskytte miljøet, også er de økonomisk stærkeste.

Man kan så tage en lang diskussion årsagssammenhængen. Et samfund er en kompleks mekanisme, så det mest fornuftige er at konkludere, at der er tale om et samspil mellem blandt andet økonomisk frihed, retsorden, demokrati, stærke samfundsorganisationer og meget andet.

Myter om bnp

Det er også en anledning til at tage et opgør med nogle myter omkring bnp.

For det første er det forkert, når Elbæk og andre påstår, at vækst og velstand altid har været det højeste politiske mål i de vestlige samfund eller i Danmark.

Ønsket om velstand har altid skullet konkurrere med øvrige samfundsudfordringer som betalingsbalancen, statsunderskuddet, arbejdsløshed, velfærd eller klima.

Jagten på vækst og velstand har i Danmarks tilfælde i øvrigt en eksplicit sekundær placering, fordi der føres fastkurspolitik i forhold til euroen. Den økonomiske politik er tilrettelagt med det hovedmål at sikre en stabil kronekurs gennem ligevægt på statsfinanserne og betalingsbalancen samt stabil inflation. Reelt kan danske regeringer først begynde at jage væksten, når de tre betingelser er opfyldt.

Under finanskrisen var det således heller ikke den primære udfordring for myndighederne at jage vækst, men at forhindre et økonomisk kollaps og stigende ledighed. Efter finanskrisen har også hensynet til at forebygge kriser gennem finansiel regulering vægtet højere end hensynet til vækst og velstand.

Bnp måler økonomiers evne til at løse samfundsproblemer

Vores bnp fortæller os for det andet i grunden kun én ting, når man tænker lidt over det, og netop undersøger sammenhæng mellem bnp og alternative velstandsmål. Axcelfutures lille øvelse viser, at bnp er et godt mål for stærke økonomiers evne til at løse samfundsproblemer og dermed skabe gode samfund.

Det er derfor ikke bare naivt at droppe bnp som ét centralt økonomisk-politik mål – det er en risikabel vej at gå, fordi samspillet mellem velstand og gode samfund netop skaber forudsætningerne for hinanden.

En helt anden diskussion er, at eksempelvis Alternativets tre bundlinjer som erstatning for bnp kan føre til fejl i den økonomiske politik, fordi politikerne bliver overbebyrdet med for mange modstridende økonomisk-politiske mål, herunder også sociale- og miljømæssige mål.

Dansk økonomisk politik har i dag reelt kun et mål, nemlig at holde kronen stabil i forhold til euroen. Indtil 1982 var problemet i dansk økonomisk politik netop, at politikerne jagtede for mange mål på én gang. Fastkurspolitikken har samlet set tjent Danmark godt.

Bnp-kritikerne vil reelt institutionalisere jagten på flere mål. Det er en risikabel vej at gå. Derfor kan vi som samfund godt se på alle mulige mål for vores samfunds evne til at skabe tryghed, sikkerhed, sundhed, velfærd eller lighed. De mål ændrer ikke ved, at bnp siger en hel del om evnen til skabe og finansiere gode samfund.

Skal man tale om, at de alternative velstandsmål har en værdi, ligger værdien måske i at holde sammenlignelige internationale samfundsmål op mod bnp, fordi det siger noget om et samfunds evne til at gøre sit samfund bæredygtigt på langt sigt. Det er eksempelvis for olielandene slående, at der er et stort gab mellem den økonomiske velstand og andre mål for velstand. Her er også noget at arbejde videre med for de institutioner, som bygger alternative velstandsmål.

Yderligere information om analysen og de bagvedliggende data:

Cheføkonom og vicedirektør

Thomas Bernt Henriksen

Axcelfuture

Tlf. 40 12 22 32

E-mail: tbh@axcelfuture.dk